

STENEN ZOEKEN OP BORNHOLM

J. Faber *

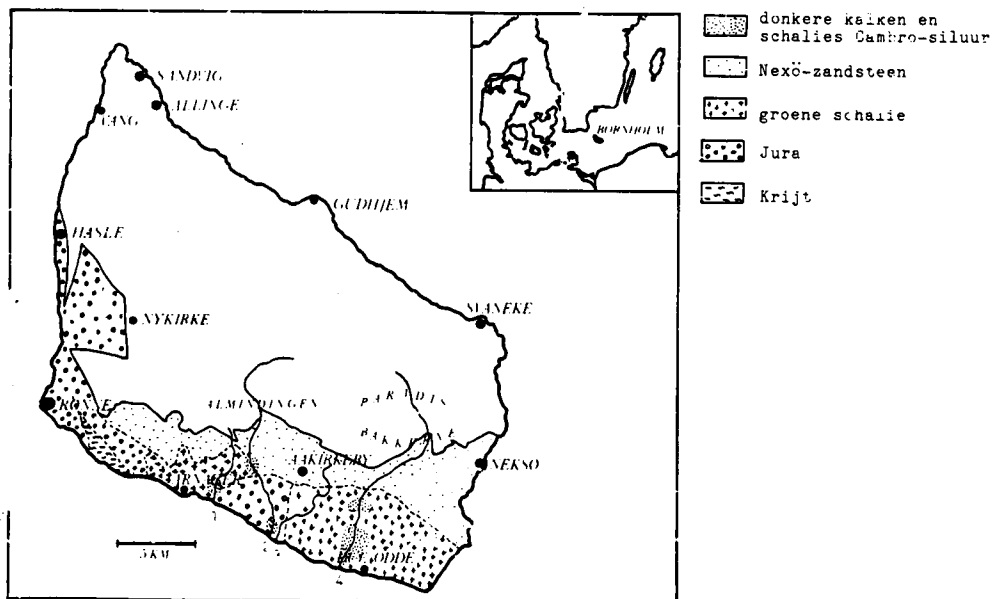

Fig. 1: Overzichtskaartje van Bornholm met de verschillende sedimentaire gesteenten (uit VAN DER VEER, 1984).

Gedreven door een verlangen naar afgelegen eilanden, aangevuld met lovende en veel verwachtingen wekkende artikelen over de geologie van Bornholm, ben ik met mijn vrouw en een bevriend echtpaar naar dat zonne-eiland in de Oostzee gereisd.

Toch was het bovenstaande niet de hoofdreden van dit bezoek. Het is toch altijd weer moeilijk determineren van de Bornholmer kristallijne gesteenten onder de zwerfstenen in Nederland, en, in mijn geval, die rondom mijn woonplaats Giekerk. Dit bracht mij op de gedachte de gesteenten ter plaatse eens goed te onderzoeken, om mij zoveel mogelijk de kleur en de structuur van de daar ontsloten gesteenten eigen te maken.

Beschrijvingen van geologische facetten van

bepaalde gebieden kunnen nog zo goed zijn, ze kunnen de eigen waarnemingen niet vervangen. Hoewel ik dankbaar en met veel succes de eerder gepubliceerde bijdragen over de geologie van Bornholm in ons tijdschrift gebruikt heb, is het echter niet mogelijk alles in veertien dagen tijds te bekijken. Je pikt het voornaamste eruit, en dat was voor mij het kristallijne gebied. Wat mij echter het meest aan het denken heeft gezet, lag op het terrein van de sedimentaire afzettingen, die in het zuiden van het eiland goed ontsloten zijn. Daar komen kleiafzettingen voor van honderden miljoenen jaren oud, die nog steeds plastisch zijn, d.w.z. niet verhard zijn. Daar sta je dan wel even in je geestelijke naaktheid naar te kijken in zo'n immense grote groeve.

Zo viel het mij bij herhaald lezen over de geologische bijzonderheden op Bornholm wel op dat de ene schrijver de vorming van bepaalde septariëknollen, voorkomend in kleiige afzettingen, in het Tertiair plaatst en de andere in het Si-

* Reade Hoas 7, 9061 CS Giekerk

luur. Een wel wat groot verschil. Ik heb het Si-luur maar als juist aangenomen, omdat de scha-lie waarin de septariëknollen liggen ook in die tijd is geplaatst.

Het hoogste punt van het eiland ligt in Almin-dingen en is zo'n 162 meter boven de zeespiegel verheven. De Stejlebjerg in het noordwestelijk gelegen Hammer-complex zou 265 meter hoog zijn volgens VAN DER VEER (1983). Waarschijn-lijk is dit een drukfout, het blijkt namelijk slechts 82 meter te zijn.

Overall in Scandinavië hebben de zwerfstenen mijn grote aandacht. Aan de stranden zijn ze het talrijkst, gaaf en mooi schoon, zodat determineren vrij makkelijk is, als men geen 100% nauw-keurigheid betracht. Wat de zgn. Hesemann-telling betreft, heb ik de ervaring dat het verschil tussen een meer wetenschappelijk verantwoorde telling, en een uit de hand verrichte telling, ver-houdingsgewijs gering is. De stenen van Born-holm zelf buiten beschouwing gelaten, liggen er vrij veel rapakivi's van de Aland-eilanden, een aantal echte Finse en Noord-zweedse en Bot-nische Golfgesteenten, alsmede rode Oostzee-porfieren. Samen vormen deze gesteenten het eerste cijfer van een Hesemanntelling. Ook ste-nen uit Midden-Zweden, waaronder vooral Da-larneporfieren en bruine Oostzeeporfieren zijn niet zeldzaam. Van het Zuidzweedse gebied zijn vooral de gesteenten uit Småland vertegenwoor-digd, maar minder dan dat men zou verwachten met de Zweedse kust aan de horizon. Wel is de hoeveelheid Oostbaltische zwerfstenen aan de

oostkust van Bornholm vele malen groter dan aan de westkust. Het feit dat de westkust in de 'luwte' lag van de grote ijstroom, zal hieraan wel debet zijn. Dit is tevens de oorzaak dat de zachte sedimenten voor een belangrijk deel gespaard zijn gebleven voor het machtige geweld van de gletsjers in de richting van de Botnische Golf en de Finse Golf. Men kan slechts gissen hoe groot Bornholm vóór de ijstijden moet zijn geweest.

Voor de aardigheid heb ik op het strand bij Zandkas over een lengte van 2 x 6 meter gedu-rende een klein half uur stenen verzameld. Het resultaat was: 51% Oostbaltische, 17% Midden-zweedse en 32% Småland gesteenten. Gesteen-ten uit het Oslo-gebied zijn op Bornholm niet vertegenwoordigd. Aan het oostelijke strand raapte ik ook nog enige tientallen vuurstenen op, waaronder drie Hannaskog-vuurstenen. Dat Bornholm helemaal vrij van vuurstenen is, is dus niet helemaal waar, al zullen de mooie artefacten die in het museum te zien zijn handelswaar zijn geweest.

LITERATUUR

- DIGGELEN, S.J. VAN en W.C.P. DE VRIES, 1983: Ste-nen zoeken op Bornholm - Van graniet tot belem-niet. GEA 15, 97-106.
 VEER, S.J. VAN DER, 1983: Stenen zoeken op Born-holm I. Grondb. en Ham. 37, 159-164.
 VEER, S.J. VAN DER, 1984: Stenen zoeken op Born-holm II. Grondb. en Ham. 38, 54-61.

Fig. 2: Vereenvoudigde geologische kaart van het kristallijne grondgebied van Bornholm.

